

kedvesétől: „A szívem nem hasad meg, / ugyan hajnalodik, / rózsám, haza kell mennem, / ég áldjon reggelig”.

A *Vadalma, vadalma, magva de keserű* című gyűjteményben szereplő színes rajzok eredetije a Mosoni-kódexben található, mely a Pannonhalmi Főapátság Könyvtárának tulajdona. Ha ezt a könyvet összevetjük a Magyarországon megjelent nemzetiségi népköltészeti kiadványokkal, meg kell állapítanunk, hogy ebből a válogatásból az olvasó nem kap átfogó képet a magyarországi németek népköltészetéről, művészi kivitelezése ugyanis értékesebb, mint maga a gyűjtemény.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

ALTERNATÍV DIMENZIÓK

Italo Calvino: *Ha egy téli éjszakán egy utazó*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985

Majd hároméves hallgatás után jelentkezett újabb könyvvel a mai olasz irodalom egyik legjelesebb alkotója, amikor 1979-ben elhagyta a nyomdát *Ha egy téli éjszakán egy utazó* című kísérleti regénye. Kísérleti jellege mindenekelőtt abban áll, hogy feloldja a hagyományos regényszerkezetet: tíz regény első fejezetét adja közre. Hogy milyen megfontolásból választotta ezt a rendhagyó felépítést, erre részben magyarázatot ad képzelt írójának regénybeli naplója: „ha arra gondolok, hogy egy könyvet kell írnom, mindazok a kérdések, amelyek fölmerülnek bennem a könyv milyenségét illetően, vagyis hogy milyennek kellene lennie, megbénítanak, nem tudok továbbmenni. Ha viszont arra gondolok, hogy egy egész könyvtárat írok, hirtelen könnyűnek érzem magam, akárha röpiülnek.” Mégisincs hiányérzete az olvasónak, mert nem önmagukban álló torzókat olvas végig, hanem folyamatos, lendületes cselekményű regényt.

A fantasztikum határát súroló elbeszélések és mesék írója most újabb könyvével ismét rációfolt a róla kialakult képre. Calvino* írásai eddig a mese sajátos szürrealizmusával szóltak az olvasóhoz. Most mintha feloldódtak volna az áttételek is: a hipotetikus cselekmény-színhelyeket pontosan definiált regénytér váltotta fel. Calvino olyan könyvet írt, amelynek tárgya maga a regényírás. Így számba veheti az alkotás szakmai kérdéseit, társadalmi vetületeit és politikai vonatkozásait. Műve „gyakorlattá oldott elmélkedés a regényről, mint műfajról, a műfaj válságáról” (Nyerges András), leleplezése annak, hogy milyen könnyű modern irodalom címen fércműveket gyártani. A szakmai kérdések között felvetődik a mese, a történet lehetetlenségének következő érvelése: „hogyan is állapítható meg pontosan, mikor kezdődik egy történet?

* Italo Calvino 1923—1985.

Mindig előbb elkezdődött már minden, valamennyi regény első lapjának első sora visszautal valamire, ami megtörtént már a könyvön kívül. Vagy éppenséggel a tizedik, századik oldalon kezdődik az igazi történet". A szerző szerint a megírandó könyv és a létező dolgok csak kiegészítik egymást: „a könyv megírt ellenpontja kell hogy legyen a meg nem írt világnak; anyaga mindaz, ami nincs és nem is lesz, csupán akkor, ha megírják”; a könyvnek egyenértékűnek kellene lennie a meg nem írt világ írásba fordított változatával.

A sokszor megtagadott mesélés írói ösztönének visszaadja régi rangját, nem tagadja, hogy epikáját éppen a mesélés öröme tartja lendületben: „azt akarom, hogy elbeszélésem körül töméntelen egyéb történet érződjék (...), hemzseljen a történetektől ez a tér, mely talán éppenséggel az életidőm: minden irányban mozoghatok benne, akárcsak a térben, mindig újabb és újabb történetre bukkanva, amit csak úgy beszélhetek el, ha előbb másokat is elbeszélék, így azután bárhonnán és bármelyik pillanattól indulok, ugyanazt a sűrű elbeszélni való anyagot találok.” Miként Malcolm Cowley, úgy Italo Calvino is a mesélés védelmében agítál. Mi is tanúi lehetünk annak, hogy folyóiratainkból jóformán eltűntek az elbeszélő írások, mondván, hogy a mesélés kedzedeles eszköz, szégyellni való engedmény a közönségnek. Máig él az előítélet, hogy amelyik könyv elmesél valamit, az nem lehet igazán komoly. Calvino bizonyítja, hogy a történet számtalan alakváltozatban éledhet újjá; az elkezdett regények a mesélés alternatív dimenzióit mutatják be.

Calvino végig azt latolgatja, hogy a kiválasztott tartalomhoz milyen elbeszélő forma társuljon. Mindjárt az elején leszögezi, hogy a szóban forgó regény megírásához a legcélszerűbb az én-formát választani, aztán bemutatja, hogy egy hőst hogyan lehet egyszerre több nézőpontból megvilágítani. Kiszólásai személyes műhelytitkairól árulkodnak: „Ej, ne hagyj elszakadni a beszélgetés fonalát”; „Ez a könyv mindeddig ügyelt arra, hogy az Olvasó számára, aki olvas, nyitva hagyja az azonosulás lehetőségét”; „Lemásolom a második bekezdést is, ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a mesefolyam magával sodorjon”. Van a könyvnek egy összefüggő, esszéisztikus lánc, amelyben azon tépelődik, milyennek is kellene lennie egy igazán jó regénynek. Mintegy illusztrációként szolgálnak az első fejezetek, melyek nem a fejlődés egyes állomásait mutatják be, hanem alternatív típusokat alkotnak. Anélkül, hogy stíluspárodíáknak tűnének, megmutatja, hogyan fest egy vérbeli lengyel, japán, olasz, amerikai vagy szovjet regény. A töredékek mindig szituációba ágyazottan jelennek meg, ahol utalás történik a kulturális örökségre, politikai helyzetre vagy éppen az állítólagos szerző stílusfejlődésére. Minden megkezdett regényhez kitalált, de önmagáért beszélő írói álnév és cím is tartozik.

Az egybetartozást hangsúlyozza a címek láncolata. Ha összeolvassuk

őket, a tíz regény címe értelmes mondatot ad, amelyről kiderül a végén, hogy egy ismeretlen regény első bekezdése. S hogy ne csupán egy elmélet igazolásának tűnjön a tíz regénykezdet, Calvino közbülső fejezeteket is beiktat, amelyek egy izgalmas történet keretében elmondják, miért marad abba a regény: mert az egész hátralévő részt ugyanannak az ívnek a példányaiból kötötték össze; mert az íveknek csupán egyik oldalára nyomtattak szöveget; mert az író elhunyt, és torzóban maradt; mert a folytatás a kiadóban elkallódott; mert betiltják a könyvet; mert elkobozzák a kéziratot stb. Telegdi Polgár István, a fordító így értelmezi a regény metaforáját: „A mai író egy atomjaira szétfröccsent időben él, így csak töredékeket írhat, befejezetlen történeteket.”

Calvino formabontó regényében minden pontosan a helyén van, sohasem hagyja bizonytalanságban az olvasót, mindent pontosan megindokol, egyetlen szálát sem hagy elvarratlanul. Gondossága néhol a túllírtáshoz vezet. Pl. az olvasó a könyv végéig bizonyára magától is rájön arra, hogy a fejezetcímek összeolvasása értelmes mondatot ad, feleslegesnek tűnik ezt a tizenegyedik fejezetben külön az olvasó szájába rágni, avagy dicsérni az alkotói leleményességet. Ugyanilyen felesleges a nyolcadik fejezetben újra összefoglalni a könyv alkotói koncepcióját: „Az az ötletem támadt, hogy írok egy regényt, ami csupán regénykezdetekből áll. Egy Olvasó lehetne a főszereplője, akinek olvasmánya minduntalan félbeszakad.” Calvino a hihetőséget kockáztatja azzal, hogy túl gyakran szerepelteti a „véletlent”. Így műve végén erőtlennek bizonyul az a csattanó, hogy a főhős, az Olvasó utolsó lehetőségként a könyvtárba megy, ám a tíz közül egyetlen könyv sem hozzáférhető — ez ezért, az amazért.

KONTRA Ferenc

S Z Í N H Á Z

KIRÁNDULÁS A MÚLTBA

Nem kis dolog a siker olyan színpadon, amelyet évente legfeljebb egyszer tákolnak össze, és nem kis dilemmák merülnek fel, amikor a közönséget és a körülményeket szem előtt tartva olyan szempontoknak

Tone Partljič: Apám, a szocialista kulák (falusi tragikomédia)

Fordította: Garai László

Rendező: Kovács Frigyes

Dramaturg és a rendező asszisztense: Csipak Angéla

Szereplők:

Kis József: Soltis Lajos; Kis Mária: Abraham Irén; Olga: Faragó Edit; Őcsi: Magyar Attila; Pap: Búbos András; Plébános Róza: Szirácki Katalin; Medve: Földi László; Tanítónő: Kovács Erika; Frányó: Törköly Levente; Rendőr: Bakota Árpád; Járási elvtárs: Banka János; elnök: Arcson Raffael;